

*Заставнюк Л. І., к.е.н.,
доцент кафедри аграрного менеджменту і права
Тернопільський національний економічний університет,
Україна, Тернопіль*

*Зигрій О. В., к.е.н.,
доцент кафедри гуманітарних та фундаментальних дисциплін
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і
бізнесу
Тернопільський національний економічний університет,
Україна, Тернопіль*

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЯК ОСНОВНА УМОВА ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті висвітлено організаційні аспекти самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів; проведено аналіз самопідготовки студентів з метою виявлення позитивної навчальної мотивації та ставлення до навчання; запропоновано деякі інноваційні технології та прийоми, що зможуть покращити навчальний процес.

Ключові слова: самостійна робота, студент, планування, конспектування, індивідуалізація, симуляція, веб-квест, розумова карта, бортовий журнал.

Аннотация. В статье отражены организационные аспекты самостоятельной работы студентов высших учебных заведений; проведен анализ самоподготовки студентов с целью выявления позитивной учебной мотивации и отношения к учебе; предложены некоторые инновационные технологии и приемы, которые смогут улучшить учебный процесс.

Ключевые слова: самостоятельная работа, студент, планирование, конспектирование, индивидуализация, симуляция, веб-квест, умственная карта, бортовой журнал.

Annotation. The organizational aspects of independent work of students of higher educational establishments are reflected in the article; the analysis of samopodgotovki of students is conducted with the purpose of exposure of positive educational motivation and attitude toward studies; some innovative technologies and receptions which will be able to improve an educational process are offered.

Key words: independent work, student, planning, summarizing, individualization, simulation, veb-kvest, mental map, log-book.

Постановка проблеми. Самостійна робота студентів у вищих навчальних закладах України поступово перетворюється на провідну форму організації навчального процесу. Поняття „самостійна робота” включає в себе не тільки виконання студентами позааудиторних завдань, а й різні види їх навчально-пізнавальної діяльності. Самостійна робота являється важливою складовою у підготовці кваліфікованого фахівця, конкурентноспроможного на ринку праці, здатного до компетентної професійної діяльності на рівні світових стандартів. Практична підготовка студентів є обов’язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня і має на меті набуття студентом професійних навичок та вмінь, що являється надзвичайно актуальною для сьогодення.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Поняття „самостійна робота” подається науковцями по-різному. Зокрема, О. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, В. А. Козаков, Р. О. Нізамова, П. І. Підкасистий, О. Я. Савченко, Р. С. Семенова, Д. Д. Тетеріна визначають самостійну роботу як особливу форму навчальної діяльності суб’єкта, спрямовану на виконання поставленої мети, що є результатом діяльності мислення. Мислення студента можна розглядати як активну цілеспрямовану діяльність, у ході якої здійснюється переробка вже відомої і тільки що сприйнятої інформації.

Поділяємо думку Є. М. Розенбаума в тому, що велику увагу слід приділяти роботі в парах під час самостійного опрацювання навчального матеріалу, оскільки це дає можливість наближати умови виконання вправ до природних умов бесіди, яке має велике психологічне значення [5, с. 32].

Науковець В. Козаков вважає самостійну роботу студентів специфічним видом діяльності навчання, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта, а формування його вмінь, знань та навичок відбувається опосередковано через зміст та методи всіх видів навчальних занять [1, с. 6-7].

Діагностика стану сформованості у студентів навичок самостійної роботи дала змогу виявити недостатній рівень попередньої підготовки студентів до здійснення її та розвиток у них основних компонентів навчальної культури. Погоджуємося з науковцями О. А. Біда, О. П. Савченко у тому, що саме незнання раціональних прийомів розумової діяльності, умов їх застосування, невміння працювати зі спеціальною літературою та іншими джерелами інформації, узагальнювати, систематизувати набуті знання, раціонально планувати й використовувати час навчальної праці, зводять рівень знань студентів до не надто високих показників у якості освіти [2, с. 14].

Формулювання мети статті та завдань. При кредитно-модульній системі навчання самостійна робота студентів є формою організації навчальної діяльності та засобом формування самостійності і активності особистості, вміння ставити й індивідуально вирішувати теоретичні (практичні) завдання.

Головна мета самостійної роботи студентів – навчитися індивідуально здобувати, оновлювати, поповнювати знання, плідно використовувати їх під час навчання та в подальшій професійній діяльності.

Варто виділити основні види самостійної роботи: слухання лекцій та їх конспектування, робота з книгою (підручником, навчальним посібником, довідником тощо), підготовка доповідей, звітів, рефератів, розв'язування задач, виконання розрахунково-графічних і лабораторних робіт, переклади, підготовка і проведення різних експериментів, участь у роботі наукових гуртків і в дослідженнях кафедри, курсові й дипломні проекти тощо. Відповідно до цього, самостійна робота може виконуватись студентами у бібліотеці, навчальних кабінетах, лабораторіях, комп'ютерних класах, а також у домашніх умовах. Навчальний матеріал навчальної дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний ринок праці потребує ініціативних, цілеспрямованих, творчих спеціалістів, які мають високий рівень теоретичної і практичної підготовки, вміють самостійно приймати рішення. Тому особливої уваги набувають такі функції самостійної роботи [8, с. 11]:

- орієнтуюча і стимулююча дозволяють надати процесу навчання студентів так зване професійне прискорення;
- виховуюча – розвиваються, формуються та корегуються професійні якості;
- педагогічна корекція – виводить студентів на новий рівень професійно-творчого мислення;
- дослідницька (розвиваюча) – підвищення культури розумової праці, залучення до творчих видів діяльності, збагачення інтелектуальних здібностей студентів;

- інформаційно-навчальна – швидке реагування на різноманітну інформацію, використання її у практичних цілях, удосконалення навичок критичного мислення, аналізу, синтезу та оцінки інформації.

Введення Болонської системи та активізація у вищій школі самостійної роботи студентів потребує не лише відповідної реорганізації навчального процесу, а й модернізації всієї навчально-методичної документації, розробки нових дидактичних підходів для глибокого самостійного засвоєння наукового матеріалу. У зв'язку з цим збільшується та частина роботи викладачів, яка знаходить відображення в навчально-методичній діяльності. Це пов'язано з тим, що самостійна робота студентів планується в навчальному плані (зазначено кількість годин на роботу з кожної дисципліни); у робочій програмі з усіх дисциплін має бути перелік питань, які виносяться на самостійне вивчення, визначаються форми контролю; у плані навчально-методичної роботи кафедр і може корегуватися.

Сучасна концепція вищої освіти пов'язує хід і результати навчання з рівнем організації самостійної роботи студентів на різних його етапах, що потребує розроблення теоретичних і методичних основ керівництва самостійною навчальною діяльністю. На думку науковців, система вищої освіти покликана не лише давати студентам певну систему знань, формувати в них професійні вміння та навички, розвивати творче мислення, але й озброювати методикою самостійного пошуку і здобуття інформації, необхідної для подальшої професійної діяльності. Враховуючи вищенаведене, самостійну роботу студентів слід організувати у кілька етапів.

Перший етап – підготовчий. Є одним з головних напрямів роботи кафедр і циклових методичних комісій. Вихідними даними для планування самостійної роботи на кафедрі є стандарти освіти за спеціальністю. Для упорядкування системи завдань, у вишах складаються графіки виконання

самостійної роботи. Однак слід пам'ятати, що самостійна робота планується і організовується, не зважаючи на фізичні можливості студентів, тому це одне з найгостріших питань, щодо бюджетного часу студента. Навчальний час, відведений для самостійного опрацювання, регламентується робочим навчальним планом і повинен становити не менше 1/2 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

Другий етап – теоретичний. Керівництво самостійною роботою здійснюється у формі порад, консультацій, застосування різних методичних прийомів, контролю за ходом та якістю її виконання. Викладач повинен спланувати, якого змісту і обсягу буде самостійна робота, дібрати завдання для студентів з поступовим зростанням рівня самостійності, проконсультувати щодо послідовності виконання, щодо вимог до якості результатів самостійної роботи, максимально її індивідуалізувати.

Третій етап – навчально-практичний, що включає аудиторну та позааудиторну самостійну роботу студентів. Для кращого донесення студентам матеріалу, призначеного для самостійного вивчення, необхідно:

√ – сформулювати у студентів вміння виявляти у зовнішньому плані те, що від них вимагається, на основі заданого їм алгоритму діяльності та посилань на цю діяльність, які містять умови завдання. Ознаки явища повинні бути чіткими, представлені в чіткому виді через завдання та інструкцію до його виконання (н-д, завдання за зразком);

√ – навчити студентів засвоювати отриману інформацію по пам'яті, на основі репродуктивного відтворення і частково самостійного пошуку рішення типових навчально-пізнавальних завдань [8, с. 11]. Це передбачає необхідність здійснення аналізу певного об'єкта, різних шляхів виконання завдання, визначення найбільш доцільних з них або послідовного виділення логічно розташованих способів його розв'язання;

√ – подати правильне вирішення нетипових пошукових завдань на основі накопиченого досвіду. Такі завдання потребують виділення проблеми, її формулювання, пошук і реалізацію. Включають метод творчої взаємодії викладача зі студентами, що базується на розв'язанні проблемних задач (відмова від готових завдань), що містять пошуковий характер для активізації студентів самостійного пошуку істини [8, с. 11];

√ – створити передумови для творчої діяльності студентів, яке полягає у глибокому проникненні в сутність об'єкта, що визначається, встановленні нових зв'язків і стосунків, необхідних для обґрунтування нових проблем, ідей, генерування нової інформації [6, с. 20].

Передостанній етап – контрольний – характеризує необхідність визначити вимоги до звітності студентів про виконання ними завдань самостійного характеру. Оскільки самостійно виконана робота студентів без відповідної звітності та при відсутності контролю за її виконанням втрачає своє значення. Саме тут навчальний матеріал виноситься на змістові модулі, на підсумковий контроль поряд з програмним матеріалом, який опрацьовувався на заняттях.

Останній етап – корекційний. Самостійна робота нерозривно пов'язана з розвитком мислення студентів. Основним є навчання на високому рівні інтелектуальних труднощів, що вимагає певних зусиль. Важливим принципом є індивідуалізація. Тобто самостійна робота має бути організована як індивідуальна робота кожного студента. Для цього викладач має враховувати вікові й психологічні можливості кожного студента, наявність знань, умінь і навичок, рівень пізнавального інтересу. І, наостанок, слід пам'ятати, що самостійна діяльність студентів завжди закінчується певними результатами.

Матеріали багатьох досліджень свідчать про те, що багато студентів не вміють самостійно працювати. Формування здібностей до самостійної роботи – це не тільки умови, які були вже названі, але й позитивна

навчальна мотивація та позитивне ставлення до навчання. Нами було проведено анонімне анкетування студентів. Отриманий результат відображає, що 60 % студентів мають труднощі з завданнями на самостійне опрацювання через його великий обсяг. Аналізуючи ставлення студентів щодо позааудиторної роботи, побачили, що лише 50 % навчального матеріалу опрацьовується самостійно, 27 % – матеріал з електронних ресурсів, 45% – опорні конспекти лекцій, логічні схеми, графіки. Лише 32 % студентів використовують опрацьований самостійно матеріал на аудиторних заняттях і 55 % не бажають, щоб їхні самостійно отримані знання коригувались викладачем. Однак, 18 % студентів потрібна допомога викладача при організації самостійної роботи.

Отже, анкетні дані показують, що далеко не кожний студент вміє успішно поповнювати свої знання самостійно, не привчений індивідуально працювати, бракує часу, а коригувати і перевіряти самостійно вивчений матеріал не бажають.

Враховуючи згадані дослідження вважаємо, що сучасні підходи до самостійної роботи студентів в умовах інформаційного суспільства вимагають розробки нового змісту, принципів, методів, форм і засобів реалізації процесу організації самостійної роботи студентів. Для того щоб самостійна робота була організована на належному рівні вищої школи пропонуються інноваційні прийоми організації СРС, які дозволяють раціонально використовувати час, швидко знаходити необхідну різноманітну інформацію, застосовувати її у практичних цілях, розвивати навички критичного мислення, аналізу, синтезу та оцінки інформації.

Вивчаючи дослідження О. С. Хорошайло та ін. науковців, беремо до уваги інноваційні прийоми організації самостійної діяльності студентів.

Одним з інноваційних способів організації самостійної роботи у вишах є симуляції (інтерактивні імітатори реальних ситуацій), які

вважаються одними з найефективніших і сучасніших практичних навчальних технологій.

Рис. 1. Характеристика симуляційних процесів.

Доречно згадати (рис. 1), що симуляції розвивають швидкість реакції у відповідь, надають можливість оцінювати інформацію і розпоряджатися нею, сприяють розвинути здатність вирішувати професійні завдання.

Ще одним цікавим прийомом організації самостійної роботи є складання „розумової карти”, що вважається унікальною для організації мислення, представлена у вигляді рисунку, який відображує хід думок на етапі вирішення проблеми. Методика має досить широку сферу застосування – від складання переліків справ до розвитку інтелектуальних здібностей і розв’язання творчих завдань, будування кар’єри, здійснення виступів, опрацювання великої кількості матеріалу.

Заслуговує уваги методика складання „Бортового журналу” (рис. 2). Суть рис. 2 полягає у тому, що викладач частинами подає матеріал. Студенти, в свою чергу, занотовують ключові слова, малюнки, зв’язок з досвідом і так далі, тобто складають „бортові журнали”. Потім проходить процес обговорення змісту журналів, надаються консультації викладачем, досліджується зв’язок інформаційного сполучення з „реальним” життям.

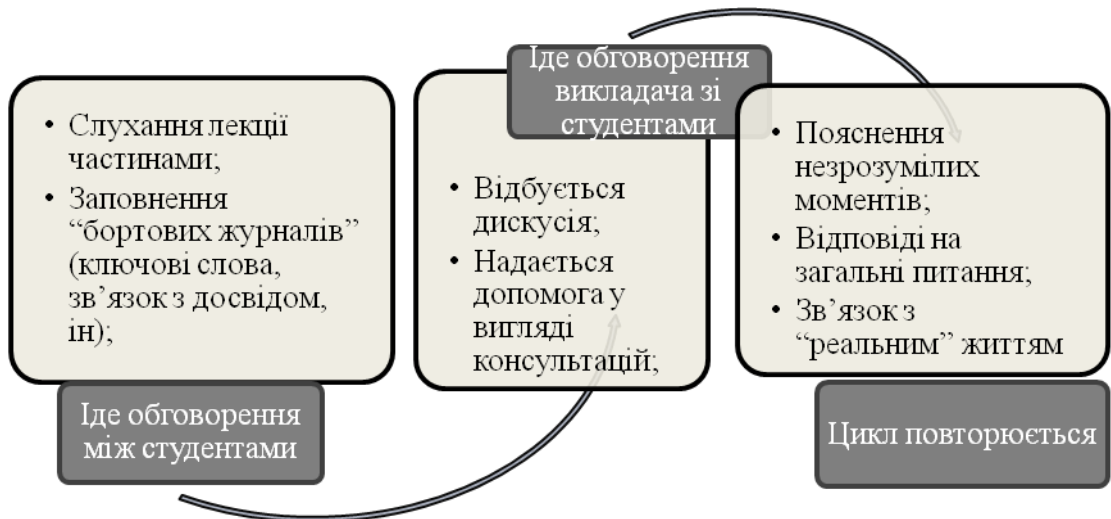

Рис. 2. Діагностика складання „Бортового журналу”.

Сучасним способом організації процесу навчання є самостійна робота студентів з використанням створення тематичних веб-сторінок і веб-квестів. Веб-квест (web-quest) – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету (рис. 3).

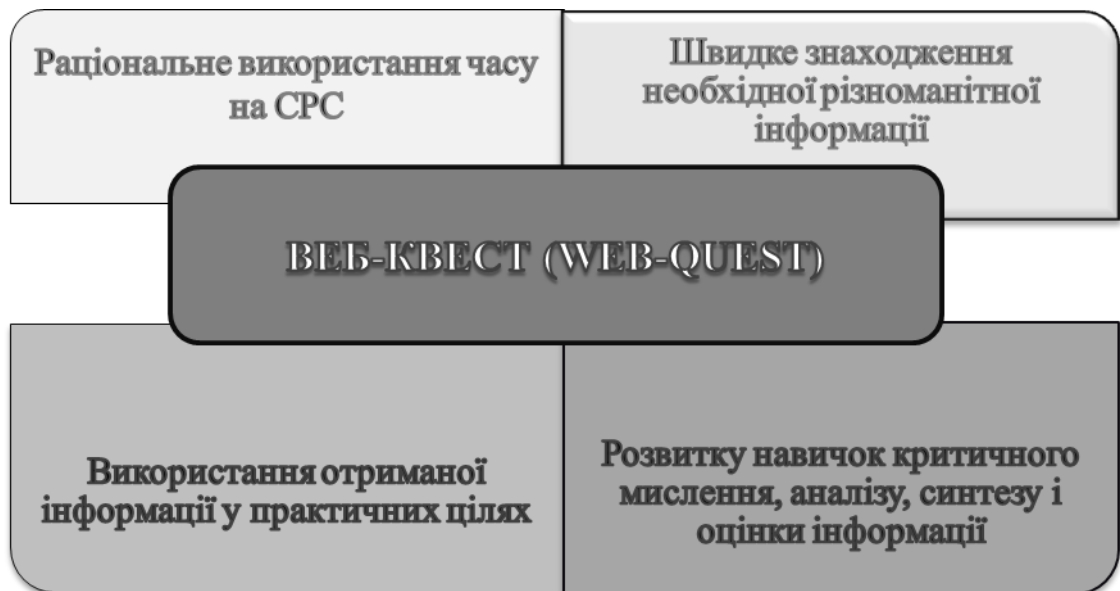

Рис. 3. Найбільш сприятливі результати веб-квесту.

Веб-квест являється найбільш складним і цікавим, оскільки спрямоване на розвиток навичок аналітичного і творчого мислення.

Додаткову мотивацію при виконанні веб-квесту можна створити, запропонувавши студентам вибрати ролі (наприклад, учений, бухгалтер, фінансист, маркетолог і т.д.) і діяти відповідно до них.

Добре організована самостійна робота студентів дозволяє не тільки ефективно проводити аудиторні заняття, залучати до обговорення питань якнайбільше студентів, але й формувати в них стійкий інтерес до досліджуваного предмета, усвідомлювати цінність набутих знань, виробляти прагнення й уміння їх самостійно добувати.

Висновки і пропозиції. Сучасний компетентний фахівець повинен володіти новітніми інформаційними технологіями, мати комунікативні вміння, вміти трансформувати отримані знання в інноваційні технології, мати навички самостійного отримання знань і підвищення кваліфікації. У зв'язку з цим, засвоєння студентами певної системи знань і професійних умінь є недостатнім, з'являється потреба здійснити поворот до навчання, що враховує індивідуально-психологічні можливості кожного, хто навчається. Реалізація цієї мети припускає, що в сучасній вищій школі навчальний процес повинен набувати характеру самостійної праці студентів, адже поза самостійною роботою не можна підготувати активну особистість, фахівця, необхідного сучасному суспільству і виробництву.

Отже, самостійна робота являється плановою роботою студента, яка виконується за завданням і під керівництвом викладача, але без його особистої участі;

– це основний засіб засвоєння студентом навчального матеріалу у вільний від обов'язкових навчальних занять час;

– це різні види навчально-пізнавальної діяльності під час аудиторних занять;

– одна з головних умов глибокого і міцного оволодіння знаннями, формування переконань, розвиває творчу активність студента, зв'язує його знання і вміння з практикою.

З розвитком самостійної діяльності у студентів діяльність викладача і студента змінюється, тобто, зменшується доля участі викладача у спільній діяльності зі студентом. Від організуючої, плануючої та контролюючої вона стає більш рекомендуючою й орієнтуючою. Студент стає більш активним, тепер він виступає не об'єктом, а суб'єктом діяльності. А це, в свою чергу, сприяє підвищенню рівня розвитку самостійної роботи студентів у процесі пізнання нового, робить цей процес самокерованим, що дозволяє студентові займатися самонавчанням і в подальшому житті.

Список використаної літератури

1. Организация работы студентов в условиях интенсификации обучения / [Алексюк А.Н., Аюрзанайн А.А., Пидкасистый П.И., Козаков В.А.]. – К.: ИСДО, 1993, – С. 6–7.

2. Біда О. А., Савченко О. П. Сучасні тенденції в організації самостійної роботи студентів ВНЗ [Електронний ресурс] / О. А. Біда, О. П. Савченко // Е-журнал „Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку”. – 2010. – № 2. – С. 14. – Режим доступу до журн. : <http://intellect-invest.org.ua/>

3. Борисенко Н. А. Теоретичні засади формування самостійної роботи студентів у навчанні іноземних мов [Електронний ресурс] / Н. А. Борисенко // Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет – конференції, – Херсон : – 2012. – № 4. – Режим доступу до журн. : <http://srw.ksu.ks.ua/>

4. Буряк В. К. Активность и самостоятельность учащихся в познавательной деятельности / В. К. Буряк // Педагогика. – 2007. – № 8. – С. 71–78.

5. Купчик Л., Осецька Н. Самостійна робота студентів з іноземної мови у немовному виші [Електронний ресурс] / Л. Купчик, Н. Осецька. – 2012. – № 1. – Режим доступу до журн. :

<http://archive.nbuv.gov.ua/>

6. Самостійна робота студентів / Педагогіка вищої школи / Педагогічна бібліотека, – К : – 2013. – від 08.10. 2013. – С. 20. – Режим доступу до журн. :

<http://pedlib.com.ua/>

7. Трущенко Е. Н. Организация самостоятельной работы студентов вуза на основе компетентного подхода к профессиональной подготовке специалистов: дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.08. / Е. Н. Трущенко. – М., 2009. – 168 с.

8. Хорошайло О. С. Використання інноваційних технологій і прийомів для організації самостійної роботи студентів (аналіз зарубіжного досвіду [Електронний ресурс] // О. С. Хорошайло / „Освітологічний дискурс”, – К : – 2011. – № 1 (3). – С. 11. – Режим доступу до журн. :

<http://innovations.kmpu.edu.ua/>

Личные данные участников

ФИО: Зигрій О. В., Заставнюк Л.І.

Каф.фундаментальных дисциплин ЧННШБ,

ул. С.Бандеры, 46

г. Чертков

Адрес:

Тернопольская обл..

Украина

48500

e-mail:

zigrjj@rambler.ru